

מסמך רקע לדיון בנושא :

אשפוז כפוי

מוגש לוועדת העבודה, הרווחה
והבריאות

הוכן ע"י :
מוחמד סייד-אחמד, מנהל המחלקה הכלכלית
ד"ר יעקב ורשבסקי, מנהל המרכז למחקר ומידע

י"ז באייר, תשס"ב

29/04/2002

המרכז למחקר ומידע של הכנסת התבקש ע"י ועדת העבודה, הרווחה והבריאות לבדוק ולחוות דעה על הדו"ח של עמותת "מגן לזכויות אנוש" בנושא אשפוז פסיכיאטרי בכפייה. העמותה רוצה להוכיח, באמצעות תחשיב כלכלי, כי שינוי שיטת הערעור במקרי אשפוז פסיכיאטרי בכפייה, והעברתו מהמערכת הפסיכיאטרית למערכת בתי המשפט, יגרום לחסכון כספי משמעותי לכספי המדינה.

ראשית, יש להדגיש כי התייחסות אינה עוסקת בצד העקרוני של שלילת זכויות אזרח ואשפוז בכפייה במסלול שאינו עובר דרך הרשות השיפוטית, עקרון העומד בזכות עצמו כהנמקה לשינוי השיטה, אלא בתחשיב הכלכלי של שינוי השיטה בלבד. לפני התייחסות הפרטנית לתחשיב הכלכלי של בדיקת הכדאיות, יש לציין שמכיוון שמדובר בנסיון להשוות מצב עובדתי למצב היפוטי המבוסס על הנחות שונות יש לבחון, ראשית, את ההנחה העיקרית בבסיס המתודולוגיה של המסמך. הנחה זו מתייחסת לגבי מהות השינוי בשיעורי האשפוז הכפוי לאחר ערעור בבית המשפט בהשוואה לשיעורי האשפוז לאחר ערעור במצב הקיים.

במצב הקיים אשפוז כפוי היא החלטה מקצועית של פסיכיאטר מחוזי על סמך בדיקה פסיכיאטרית. ערר על אשפוז כפוי מובא בפני ועדה מקצועית הכוללת פסיכיאטרים ומשפטנים. הנחת היסוד של המסמך כי אילו הערר היה מובא ישירות לבית משפט ולא לוועדת ערר היו מתקבלים ע"י בית המשפט בין 40% ל-26% מהערעורים שאינם מתקבלים כאשר החלטה היא ע"י ועדה מקצועית.

מכיוון שמצד אחד בועדה המקצועית יש נציגות של משפטנים ומאידך בית משפט בדיון על ערר בנושא מקצועי מובהק יזדקק לחוות דעת פסיכיאטרית מקצועית, יש צורך בביסוס משמעותי של המקדמים שנלקחו כ"מדדי הצלחה" של ערעורים (40%-26%).

בנוסף, כפי שיצוין בהמשך, מתוך 4,600 מקרים שנלקחו בחשבון כבסיס לתחשיב של עמותת זכויות האזרח, כ-1000 מקרים הם החלטות אשפוז שממילא התקבלו על סמך צווי אשפוז של בית משפט - לכן הבסיס הנכון לתחשיב הם כ- מקרים.

התחשיב מניח כי יוגשו בין 500 ערעורים (כ-14%) עד 3,750 (104%) מסך המקרים. ללא ספק הנחות חזקות שאינן סבירות המחייבות אישוש ותמיכה אמפירית. (למשל, המספר 3,750 של תסריט ערעורים אינו מתיישב עם סה"כ המקרים הרלוונטיים של אשפוז כפוי שהם 3,600 בלבד).

בהקשר זה יש לציין כי נמצא בעבר על ידי מבקר המדינה שבקטגוריה של דווח על "אשפוז כפוי" יש אחוז ניכר של מטופלים שהסכימו להחלטת האשפוז גם אילו לא הייתה בכפייה. מכאן שביסוס התחשיבים הן על היקף הערעורים והן על שיעור כה גבוה של ערעורים שיתקבלו ע"י שופט למרות שהומלצו אחרת על ידי פסיכיאטר מחוזי וועדה מקצועית הכוללת משפטנים אינו סביר או לחילופין דורש תמיכה והסבר משכנעים.

1. כפי שצוין לעיל, מספר המאושפזים בכפייה על פי הוראת הפסיכיאטר המחוזי הוא 3,590 מקרים בעוד שמספר המאושפזים בכפייה על פי צווים של בתי משפט הוא 998 (מתוכם 781 מקרים צווי הסתכלות שניתנו ע"י בית משפט). התחשיב שהוכן ע"י העמותה התבסס על 4,600 מקרי אשפוז כפוי, כלומר נפלה טעות בבסיס התחשיב והיה צריך לקחת בחשבון שגם כיום חלק מהאשפוזים הכפויים הם ע"פ צווים של בית משפט. הבדל משמעותי זה יהיה בעל השלכות משמעותיות ומהותיות על טיב האומדנים הסופיים של תחשיבי העלויות והחסכונות, אם קיימים, לתקציב.
2. ניתן לערער על החלטת הפסיכיאטר המחוזי על אשפוז או טיפול תרופתי בכפייה בפני הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית. עורכי התחשיב לא התייחסו למספר הערעורים המוגשים והמתקבלים במסגרת המערכת הפסיכיאטרית ולא ברורים השיקולים שגרמו להם לבחור בהנחות היסוד לגבי מספר הערעורים שיוגשו או שיתקבלו. יתכן שנתונים לגבי שעור הערעורים הנדחים, או מתקבלים על ידי המערכת הפסיכיאטרית היו מאפשרים להתייחס לסבירות/אי סבירות של ההנחות לגבי שעור הערעורים שיתקבלו בבתי משפט.
3. גם כיום ניתן לערער על החלטת הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית בפני בית משפט מחוזי. עורכי התחשיב לא התייחסו לעובדה זו ואיך היא מתבטאת באומדן העלות.
4. התחשיב מתבסס על כך שמשך זמן האשפוז הכפוי בימים הוא בין 90 לבין 180 ימים. לא ברור האם אומדנים אלו נלקחו שרירותית או מבוססים על נתוני אמת. יש לבסס את האומדנים על משך הזמן הממוצע של האשפוז הכפוי (ע"פ הוראה של המערכת הפסיכיאטרית) או על התפלגות משך הזמן וזאת ע"פ נתוני אמת.
5. עורכי התחשיב הניחו שעלות דיון למקרה בבית משפט תהיה בטווח בין 1,500-2,500 ש"ח. יש צורך לבסס אומדן זה על בדיקת שטח או לכל הפחות על הנחות לגבי מספר הדיונים הממוצע לכל מקרה, במיוחד לאור העומס המוטל כיום על בתי המשפט ומשך הדיונים.
6. אין התייחסות או הערכה לגבי ההוצאות הכספיות הנוספות של האזרחים המערערים על אשפוזם הכפוי. האם הוצאות אלו צפויות לעלות או לרדת? ומי יממן אותן?

מסקנות:

אנו סבורים שהתחשיב של העמותה סובל מבעיות מהותיות, בעיקר בכל הקשור להנחות היסוד, ולכן יש קושי לקבל את המסקנה הנחרצת של התחשיב על חסכון של סכומים ניכרים לקופת המדינה ע"י העברת הערעורים של אשפוז כפוי מהרשות הפסיכיאטרית לבתי המשפט, אלא אם הנתונים והמקדמים שבהם נעשה שימוש במסמך יקבלו תמיכה אמפירית.